

دیوانی پھولہ وی

سید مرتضیٰ معروزی

لہ لاہور محمد نوحہ صبی ندرہ لافا پورہ
لہ لہورامی پورہ گویا پورہ بوزار پورہ
سورانی

— به رنگی به کام —

۱۹۹۱ز - ۱۴۱۱ھ

جایی به کام

نه میڈاریتی گشتی پویشیری و لاوان یارمه تپی له چاپ دانی داوه

دیوانی مہولہ وی

سید عبدالرحیم معرووی

لہ لایہ ن محمد ئە مینی ئەردە لانی یوہ
لہ لہورامی یوہ گوپاوہ بو زاراوہ
سورانی

— بہرگی بہ کہ م —

۱۹۹۱ز - ۱۴۱۱ک

جایی بہ کہ م

تہ مینداریتی گشتیی پوئشنیری و لاوان یارمہ تیی لہ چاپ دانی داوہ .

پیشکشہ بہ:

- گیانہ بی گہردہ کہی،، مہولہ وی،، ی نہرو نہ وہ و نہ وہ زانی .
- گیانہ بی فہ وشہ کہی،، شورش،، ی جوانہ مہرگے بہ فیرو بہ ٹاکام نہ گہ یستور .
- ٹہ و باوک و دایکہم کہ ٹاوانیان بہ ستور بہ نہ وہ .
- گیانہ فاوینہ کہی ماموتا شیخ عبدالغزیری پارہ زانی .
- ٹہ دانہ ی لہ پیناوی ضواو گہل و میلہ تا گیانی فیوایان کرد بہ قوربانی .

محمد امین حبیب سعید

نہردہ لانی

پیشہ کی

سوپاس و ستایشی بی پایان بۆ خوی بدخشنده و میهره بان ، هزاران دروودو سلاؤ بۆ گیانی پاکى پیغمبیری رابهر و خوشمویستمان و ، بۆ یاران و یاوران و بۆ پهیرهوانی تا رۆژی دوا بی .

کی دههات به خدیالیداو کی بیرو هۆشی بۆ ئهوه دهچوو که قهدهر دهیمویت ناوړنکی پر له سۆز له ناوچه دیکه بداتمه که ههمیشه گیرۆدهی چنگی تیژی درندهی نهزانین و کزیلهو دیلی تاریکی شمانی شوگارانئ نائومیذی بووه ؟ .
خودا وهختی که ویستی بهنده به کی خۆی بکا خوشنوود

له رینگای دووره وه بۆی دی به پینی خۆی شاهیدی مهقسوود (۱)

(یوسف جان)ی باپیره گمورهی پینجهمی مهولوی له نهوی زانای گمورهی بدناویانگ مدلا (ابو بکری) (مصنف)ه (۲) له بهر ههر هۆیهک بووی ، دینی (چۆر) به جی دینی و له ناوچهی ((تاوگوز)) دهگیرسیتموه بۆ ئهوی مهولوی تیایدا له دایک ببیت و بیکا به مدلبه ندو نشینگه ی ههمیشه یی خۆی و تیایدا بحسیتمه وه .

---

(۱) شیخ رهزای تالهبانی ، خوا لینی خوشبی .

(۲) له دینی (چۆر)ی ((میریوان)) له کوردستانی ئهرده لان دانیشتموه ، له بهر ئهوه کتیبی دانراوی زۆره به (مصنف) ناویانگی دهکردوه ، گرینگترین دانراوه کانی (وضوح)ه له فیهقی شافیه دار ، له چوار بهرگی قهیدا ،

ماموستا سهید (عارف)ی ((تهبه کهل))ی (۱۹۱۰ - ۱۹۷۵) ، خوا لینی خوشبی پمراوینکی فراوانی به نرخه له سهر کتیبی ناویرا نووسیوه ، ناخ بۆ موسلماننکی ساماندار به چاپی بگه یاندا به ئهم زاتبه چه ند رۆژی پینش مردنی - وهکو ((مردوخ)) له کتیبی (کوردو کوردستان)ه کهیدا باسی دهکات به زمانی فریشتمه وه له تویی دوو بهیتی فارسیدا میژووی سالی مردنی خۆی به وشه ی (خیر مقدم) که به پیتی ئه بجه دی دهکاته (۱۹۹۴)ی کۆچی دیاری دهکا .

نمونه و نمونه زاکانی ناو به ناو دینی چۆریان به جی هیشتموه وه له ناوچه کانی که ی کوردستاندا

والله يعلم حیت يجعل رسالته (صدق الله العظيم).

ناوړه پر سؤزو میهره بانې یه که ی قدهر هاته دی ؛ له بیسته کانی سده ی سیازده همی کوزچیدا لهم بنمهاله بهرزو په سنده مولوی لمو ((تاوگوزه)) (۳) هاته دنیای کوردستانه ، هاتنه که ی بوو به گزنگی خور نک هر بؤ شو ناوچه یو ده ورو بهری به تنیا ، به لکو بؤ هممو کوردستان و بؤ هممو جیهانی نده بی کورده واری . بدخته وری و شادمانی بؤ یه کمین جار به پیکه نینه و رزباشیان کرد له ده ماخی بهری ((تاوگوز)) و له لوتکه ی چیا سرکشه کانی جیهانی کوردستان و نده ب ، واته مولوی داهینرو هورمندو بلیمت تیایدا هاته دنیاه .

پیره میرد (۱۸۶۷ - ۱۹۵۰ - ز) که تمه نی له ده ورو بهری (۱۵) سالیدا بووه مولوی دیوه ، ده نی : (من خوم دیومه ، ذاتیکی میانه بالاً و ریشیکی تهنک ، دوو چاوی به رونق و پر جیلوه . . . گفتگو له سرخو ، هر وهک شیخی (ضیاء الدین) دانه دانو به نوکتو نیم خنده یه کی به معنا که نیمای دلپاکی و پروناکی بکا .

جار جار ناهیکی به سؤز که له کووره ی دهرونیکی پر عیشقی معنوی ده هاته ده ری ، وهک (توجهی) شیخی نه قشی (تأییدی) (رابطه) ی ده کردو بدو عیشقه نه نیشتجه ی بوون له وانه :

شیخانی (بیلنگه) و (تدپه کدل) له نزکی هله بچو ، شیخانی زنبیل له ناوچه ی مه هاد له کوردستانی تیران و ، بنمهالی شیخ تمینی خال له سلیمانی ، وه بهری مدایی و مولوی له ناوچه ی تاوگوز ، وه ساداتی دنی (باخچه) له بناری شاره زوور که ماموستایان عومرو عوسمان و کاک عادیل و چه ند برایدکی تیران ، کورانی حاجی سعید قادری باخچدین و لهم نه ژادو په سنده پاکن .

(۳) ماموستا (علاء الدین) ی سجادی ، ده ریاری وشعی ((تاوگوز)) ده فرموی :

شو شونه که (یوسف جان) ی ناویراو(باپیره گه وری پنجمی مولوی - ورگنر) ناوه دانی کردوته و ؛ کانی و سرتاویک بووه ، بی ناوه دانی ، داری ((تاوگ)) او ((گوز)) ی لی بووه ، له پاشا شو دی یه هر بؤ ناوه و ناویانگ ده ستینی ، جا بؤ سوکی له سر زبان ته بی به تاوگوز))

به جوش . ثمه مهولهوی خوی ، ثمیشه شیعرهکانی وهك ئاوی حیات له تویی میدادا.)) .

پاش تمواو کردنی خونندنی سدرهتایی لای باوکی بپریزی ، - به پینی یاسای ئو سردمه - به ناوی فهقیتی یه وه دهچی بز زانستگاکانی کوردستان و ڤینگای زانست و زانین دهگریته بمره دهڤوا .

له ماوهی گهشتهکهیدا به چاوی خوی دهیان کۆڤی زانست و زانیاری دی ، وه له ناخیهوه له شیوهو شیوازی ژیان و چۆنیتی ڤنبازی بیرو هۆشیان گهیشته و له ههموو ڤوویهکهوه سوودی لی وهرگرتن و ههلیسنهنگاندن و ، کردنی به بناخهو بنچینهو ئیلهامی شیعهو ئهدهب و خدیال ، تا له پاشهڤوژدا ئهدهبهکهی کرچ و کال و لهڤو لاواز نهیی .

بهلی ئهم بلیمهته سوودای خونندن و شهیدای جوانی و کهلکهلهی نیگاری ڤر ئهفسوونی سروشتی ڤهئجهی تهوانای کردگار کهوته سدری ؛ به چاوی خوی دیمههه قهشهنگه جۆر به جۆرهکانی کوردستانی دی ، چاوی به گهرمیان و کونستان و چیاو چیمهن و ، چهم و سهوزهو شهتاو و ، تاڤگهو بهڤرو بهڤراوان و . نزارو قهڤپال و شیوو دۆلیدا گیرا .

زنجیرهی میژووی ژبانی خاوینی مهولهوی . وهك وترا . له زوڤهیی ڤووهکانیهوه ئاشکرا نییه ؛ کهی لهدایک بووه ، کهی و لای کی ئیجازهی وهرگرتوهو ، کهی کهوتوته سهر ڤینگای (تصوف) و ، کهی ژنی هیناوه ، چهند مندالی بووه . . . ، سهجادی دهلی ؛ له شاری (سنه) و له مزگوتی (دار الاحسان) لای حاجی مهلا ئهحمدهی نودشهیی و ، عبدالکریم مدرس ؛ له سلیمانی و له مزگوتی (مهلکهندی) و ، له سردمهی ئهحمدا پاشای باباندا لای مهلا (عبدالرحمان)ی باوکی ناویراو ئیجازهی وهرگرتوه . ئهم دوو ڤایهش ههر یهکهیان له ڤوویهکهوه ڤهخهیدان دیته سهرو ، تمواو و ڤهسا نین .

نهمانه هموویان کاریان تی کردو بزی بوون به پالپیوه نرنکی خوسی و له بارنکموه ژبانی گزرا بز بارنکی تر ، بزیه - وهك ده بیینی - ههلبهسته کانی و ناسکئارایی یه کانی له گهل جوانی و شهنگی و شنو شنزی سروهی سروشتدا وهك ئاشقمو ماشقه ئالون به یه کداو ، ئاشنای رهگ و ریشهی گیانی یه کترین .

لهم گهشتهیدا زور دبهات و شاران گهراو ، زور مهلبهندی زانست و ویژه و ئهدهبی دی ، لهوانه : سنه ، مههاباد ، بانه ، جوانرۆ ، پاوه ، زهوار ، سلیمانی ، ههورامان و زور شوینانی تر .

له کۆتایی گهشتهکهیدا له پایتهختهکهی بابان و شاره خنجیلانهکهی شاری سلیمانی ، لای عدلامهی بهناوبانگ مهلا (عبدالرحمان)ی نۆدشهیی له مزگوتی ((مهلهکهندی)) ئیجازهی مهلایهتی وهردهگریت ، ئنجا له دینی ((چروستانه))ی ((نورۆلی)) له پزواوی ((ههلهبجه)) نیشتهجی دهبی ، بز ماوهیهک لهویدا به دهرز وتنهوهوه خهریک دهبیته ، لهم گوندهدا (عهنبر خاتون) دهبی به خیزانی ، باخیکی گهوره ئهنیۆنت - ئیستاش باخکه ماوه - ، هندی مهرۆ مالآت پینکوه دهنی ، شیخ محهمدی کوپی که تازه پی دهگا کوپیکی ئازاو ههلهکوتوو دهبی مهولهوی له پهنایدا دهحسینمهوه ، به کامهرانی ژبان دهباته سهرو دهرزی خۆی ئهلیتموه .

پاشان ناکۆکی له نیوان جافهکان و دهولهتی عوسمانیدا پروودهدا ، ئنجا بز سهروکوتی جافهکان به رابهیریتهی همه پاشا ، هیزیکی چهکدار به فرماندهی (عومهر پاشای سهردار) پهلاماری ههلهبجهو دهورو بهری دهداو جافهکان دهشکین و له ناوچهی ((شهمیران)) و کهژی ((زمناکۆ)) خویان دهگرنهوه ، له ئههجامدا گوندی ((چروستانه)) و چند گوندیکی تر دهسووتی ، مهولهویش ناچار دهبی چروستانه بهجی دێلی و له دینی (ولهر) له شهمیران نیشتهجی دهبی ، وهك له هندی پیاوانی تهمن درێژ وهرگیراوه ژبانی بهرهو باشی دهروآت و خهمی نامینی و خۆی و کهسهکانی به جوانی دهژین و دهحسینمهوه ، چونکه شیخ علیی عبا بهیلینی که له لایهن دهولهتی عوسمانی یهوه سهروکاری شهمیران دهبی ، به شیوهیهکی دلسۆزانه زور خزمهتی

مهولموی و کس و کاره‌که‌ی ده‌کاو ریزیان ده‌گریت ، بعم بۆنه‌یموه به باشی ده‌ژین و ده‌هسینمهوه ، مال سووتای و ده‌رده‌رییان له بیر ئه‌چینه‌وه وه هه‌ست به کم و کورپی ژیان ناکمن ، به کشت و کال و چاندنمهوه خویان خه‌ریک ئه‌که‌ن .

پاشان له لایهن ده‌وله‌تی عوسمانیه‌وه شه‌میران ده‌دری به ((حه‌مه پاشا))ی جاف و شیخ عه‌لیی ناویراو ده‌رده‌کاو ((عوسمانی خاله)) ئه‌خاته شوینه‌که‌ی ، بعم کاره مهولموی ژیانی ئالۆزو شپه‌زهو تاریک ده‌بی ، زه‌وی و زارو کیلگه‌وه به‌راوه‌کان له مهولموی و کس و کاره‌که‌ی ده‌هسینمهوه و نازاریان ده‌ده‌ن .

ه‌زی دانانی عوسمانی خالو لایه‌ری شیخ عه‌لی . وه‌ک له جده‌نابی حه‌مه‌سه‌عه‌دی شه‌میرانی و چهند کسانێ ترم بیستوه . ئه‌مه‌یه : عه‌شیره‌تی گه‌لباخی و مه‌ریوانی له په‌نای دوشمنایه‌تیدا له سه‌ر شیوی مه‌ریوان په‌لاماری جافه‌کان ده‌ده‌ن و ، قه‌لای ((خاومیراوا))یان لی ده‌هسینمهوه داگیرێ ده‌که‌ن ، جافه‌کانیش بعمه زۆر دلگیر ده‌بن و ده‌که‌ونه مه‌ترسی یه‌وه ، پاشان ((حه‌مه پاشا)) ده‌لی : ((هه‌ر کس دوشمن له‌و قه‌لایه ده‌رکا چی داوا بکا من خاوه‌نی نیم و هه‌تا هه‌تایه ریزی له سه‌ر سه‌رم ، عوسمانی خاله گورج بعم کاره هه‌لده‌ستی ، خۆی و شه‌میرانی یه‌کان به مه‌ردانه په‌لاماری دوشمن ده‌ده‌ن و قه‌لایه ده‌گیرنه‌وه بۆ جافه‌کان ، له ئه‌نجامی ئه‌م کاره‌دا حه‌مه پاشا شه‌میران ده‌دا به عوسمانی خاله و شیخ عه‌لی ده‌رده‌کا .

دوای ئه‌م ئال و گۆره شه‌میرانی یه‌کان چی به مهولموی و خه‌مه‌کانی لیژ ئه‌که‌ن و له ته‌کیاندا ناگه‌نجین ، وا ده‌رده‌که‌وی به هاندانی حه‌مه پاشا عوسمانی خاله زه‌مینه خۆش ده‌کا بۆ ئه‌وه‌ی شه‌میرانییه‌کان به‌رامبه‌ر به مهولموی و کۆمه‌له‌که‌ی باش نه‌بن و له نازار دانیان نه‌وه‌ستن ، ئه‌مانیش ناچار ده‌بن ده‌رۆن بۆ تاوگۆز و له دیی ((سه‌رشاته))جیگیر ده‌بن .

ئه‌م ناکۆکییه به ئاشکراو به زه‌قی له قه‌صیده فارسی یه‌که‌ی خودی مهولمویدا ده‌رده‌که‌وی .

مهولموی له دوا سانه‌کانی ژیانیدا تووشی چهند گیروگرفتییکی له‌شی و ده‌روونی

دهبی، تەوانایی و هیزی نامینی و له گۆ ئەکەوی، له سەرۆی هەموویانەوه مردنی ((عەنەبەر خاتوون))ی خیزانی، بە مردنی ئەم ژنە هەلکەوتووێ سەوزەیی ژبانی دەژاکی و نائومیدی و نەهاتی پەوی تی دەکا. وە لە لایەکی کەوه چاوه گەشەکانی نابینا دەبن و سۆماییی یان نامینی. وەك بە چەند سالی پینش مردنی پشتی دەشکی و بۆ ماوهیەکی زۆر بە بی نازی عەنەبەرینی ((عەنەبەر خاتوون))ی لە سەر جینی کەساییی بە ئازارو هەناسە ساردی یەوه ئەتلیتەوه. وەك دەیبینی بەم بەیتەیی پەنچە بۆ ئەم کەساییی یە ی پادەکیشی:

پیری و فەقیری و کەسینی هەر سی

نە بۆ وە هیجران بار هیچ کەسی

ئەم کۆسپە دەروون تاریکانه بە کاری قەدەر و کردەیی ناپەسەندی کۆمەل دەرگایان پی گرت و جل و بەرگی کامەرانی یان لە بەر دارنی و، سوی یان دایەو ئازاریان لە دلە ناسکەکیدا چاندو پۆژی پووناکیان لی کرد بە شەوی تاریک و تەسار، دیسان بە کاری قەدەر و بە کاری کۆمەلنی نەزان و ناست نزم لە بەختی سیای مەولەوی و لە بەختی پەشی ئالۆزی گەلی کورد، کتیبخانەکەیی لە ئەنجامی جەنگی خێلایەتیدا سووتاو پەپەیه کاغەزی بۆ دەرنەچوو. ئیتر مەولەوی هەق و مافی خۆیەتی بلی:

دەمەیی هەناسەیی گەرمی ناره کەم

نە کوورەیی دەروون پەر جەخازە کەم

ئایر دان هوجرەیی دلەیی پەر دەردم

سۆچنان گتاو مەجموعەیی فەردم

تا لە سالی (١٣٠٠ - ک) دا مائناوایی لە ژبان و کۆمەل و ئەدەب و زانین کردو بەرەو چۆلگەیی عەدەم بنەو بارگەیی پینچایەوه، لە پۆژەهلاتی گوندی (سەرشاتە) بۆ ئەبەد بوو بە میوانی گۆرۆ دلەکەیی لە جوولە وەستا، بە دیمەن لە ئیمە ئاوا بوو، بەلام هەرگیز بە گیان لە ئیمە ئاوا نابی و، لە دلماندایەوه لە بیر ناچیتەوه. هەزاران دروود

من و ئەم دیوانه

له حوزه‌یرانی (۱۹۷۵) دا دەستم دایه گۆزین و وەرگیرانی ئەم دیوانه ، له حوزه‌یرانی (۱۹۸۶) دا هاته کوتایی ، له ماوهی (۶) مانگی نیوهی دوایی سالی دواییرا کاری بەغددام . وهك رەقابو بینینی کتیبه‌که له لایهن خەبیری ((کۆری زانیاری)) یهوه . تهاو کردو ، ((ئهمانهی گشتیی لوان و رۆشنگیری)) ی ههولیر بهیاری یارمەتی داو . وه‌کو پیشه‌کی . مەبلەغی (. . ۱۸) دینارم وەرگرت و چوومهوه بز بەغدا .

له رینگای بهرینز مامۆستا محەممەد عدلی قەرەداغی و به ئاگاداری بهرینزان و ههر له مائی خزیاندا له تهك خاوهنی چاپخانهی ((خلوود)) دا . که به تەلهفون هات بز مالیان پینکهاتین ؛ به ئوفسیت و مەلزه‌مەدی به (. ۲۸) دینار بز (. . . ۳) نوسخه له ئەیلوولی ئەو سالددا دهستی پی بکا ، وه‌کو پیشه‌کی مەبلەغی دوو ههزار دینارم دایه . بز ئاگاداری به پیوستی ئەزانم ئەم تی بی نییه بنووسم :

به‌رینزان مامۆستا عبدالکریم مدرس و محەممەد عدلی قەرەداغی ههر یه‌که‌یان دوو کتیبی قهواره گهوره‌یان لهو چاپخانه‌یدا دانابوو بز چاپکردنیان . دانانی ئەم دوو کتیبه لهو چاپخانه‌یدا له لایهن ئەم دوو به‌رینزانوه و ، هاتنی خاوهنی چاپخانه‌که . به تەلهفونیککی کاک حمه عدلی بز مائی به‌رینزان . باوه‌ری بته و کردم و ، بز مسۆگهریی کاره‌که‌م داوای نووسینیکم لی نه‌کرد ، تا پاشه رۆژ بیی به بەلگهوه ههلی پینچم .

پهنا به خوا، هاوارمه لای خوا ، له ئەنجامی ئەم که‌متەرخمی و دل سافی یه مەدا، ئەبی چەند جار له نیوان سلیمانی و یه‌غدادا به‌گیرفانی پهرو هه‌لته‌کاوهوه چوو بیتم و هاتیبتمهوه؟ !! چەند جار ئەبی به ته‌کسی - له‌ناوه‌وهی به‌غدادا - رینگام به‌ییبی و ناخ و ئۆفی ناویمیدیم هه‌لکیشایی؟ وه له ماوهی پینچ سالددا بز چاپ کردنی ئەم دیوانه ئەبی

چەند گەلانی تاکی و پینچی و ، دەبیم لە باخەلی خۆم و باخەلی بەزەبی لە دلاندا بەخت کردی ؟ داخی خۆم بە کی بەژۆم و یەخە ی خۆم لای کی دادپم و سکالانی بەرمە لا . نیشاندی سەر سورمان دانان و حەسەرەت خواردن و هەناسە هەلکێشان هیچ دادی ناداو خەمیک کەم ناکاتەو .

من لە ماوەی ئەم چوار سال و نیوەدا بەرگە ی ئەم هەموو کوێرەوهری و ، سزا جۆر بە جۆرانەم گرت ، دلنیام و گومانم نی یە بەرگە ی سزای سەختی دۆزەخیش ئەگرم . بەلێ هەرچەند بنووسم و هەرچەند سکالانی کەسەسەم بەکم و بەکوێرەوهری بی سوودەو جی ناگری ، (إنا لله وانا اليه راجعون) .

بەلێ دوا ی تینپەرپوونی چوارسال و نیو (تەنضید) هەکی تەواو کرد ، بەلام هەلە ی لە راست گەلی بالاتریو ، لە بەر ئەمە کەس نەیتوانی (تەنضید) ی بەکا ، ئەوا ناچار بووم سەر لە نو ی بۆ چاپ کردنی و بۆ دوو هە جار تینی هەلچوومەو ، خواردنی پارە کەش لە لایە کەو بوەستی و لە لایەکی کەو وەلام دانەو ی خەلکیش با بێنی ، وە لە لایەکی سێهەمەو . . ئەمانە ی گشتیی . . هەولیز لیم چوو بە قینا و (۱.۷) دیناری غەرامە ی خستە سەرم ، بە بەلگە ی ئەو چاپکردنی لە (۶) مانگ زیاتر تینپە ریو .

ئەمە حالی من و ئەم دیوانە ، سا بی مەمەرەو پینە ، مەولوی واتەنی :
(. . . دەک بەرقی غەزەب لە جەستەم باری) .

محمد امين حميد سعيد
ئەردە لانی

دروود و ستایش

ههواره کەدی پەحمەت پەرووی سەمای کەرەم
(صلاة) و (سلام) کەدی کەم ؟ ئیسە کەم
بیری و بریتی بدا وەهەمدا
وە سەر مەزرە عەدی پوخی خاتەمدا
سەر وازکا سەراو وە هەر شەتاودا
وە سەر سەوزە پاك ئال و ئەصحاودا
تابدا وە پەرتەو وە سەر و جووود دا
" ئیمان " لە ئەسرار ئەهلی شەهوود دا
جەو مەزرە عە نوور جوش دا سەرە و ژوور
کوردسان پەرکا جە توفان نوور

---

(۱) - ئەم قەصیدەیه لە دیوانی " ئەصل و رۆح " ه کە پیڕەمیزد وەرگیرا ، بەیتی یەکم و دووم و

سینی یەم و چوارەم لە دیباچەی " عەقیدە مەرضی " یەکەمی خۆدی مەولەویدا بەو دەقەوه هەیدە .

مهلا حامیدی کاتب (۱)

آسمان گر خون بیبارد بر وفات ((مولوی))
زیبد ار برگ سیه پوشند اهل دنیوی (۱)
مجمع علم و عبادت مخزن صدق و صفا
مظهر عقل و درایت میر ملک معنوی
پیر و شرع محمد شیخ اولاد حسین
سالک راه طریقت در طریق اخروی
فارس نظم و قصائد درحقیقت در مجاز
ریزه چین خوان جودش صد امیر دهلوی
بهر تاریخ وفاتنش انقدر کردیم فکر
کاسمان (غش) کرد بر مرگ جناب مولوی (۲)

-
- (۱) نم قصیده‌یه له لایین خوالیخوشبوو مهلا حامیدی کاتبی شیخی (سراج الدین) (قدس سره)
به بزنی له دنیا دهرچوونی مولوی یوه وتوویه تی .
(۲) وشمی (غش) که به پیتی ئه بجدی ئه کاته (۱۳۰۰) ی کۆچی میژووی مردنی جهنابی مولوی
یه (قدس الله روحه العلیة) .

مەھووبى نەمىر

دەۋرى ھەر چاۋىكى ئەمىرۇ داۋە سەر فەۋجى بەلا
دەين و دل يەغما دەكەن ، چارى بىكەن ، شېخ و مەلا !
ۋەسىيەتى مەجنوونە : ھەركەس دەردى دىنيا عارە بۇي
خۇ بىكا ۋەك من بە دەردى عشقى يارى مەۋبەتەلا
كۆترى دل ، چەنگولى بازى قەضايەنى موژەي
دى ، بە زولفى چوۋ پەنا با ، كەۋتە نىۋ داۋى بەلا
ۋەقتى نوپۇزى سەر جەنازەي بۇ شەھىدى عىشق دوست
مەۋج ئەدا ئەم ئاسمانانە لە دەنگى (أصلا)
تا نەبوورى تۇ لە سەر ، رى ناخەيە مەيدانى عىشق
سەر لە پىشى پى دەبى لەم رېگە دانىي (اولا)
توركى من كوشتار خانەي عاشقانى دى ، وتى :
(من برنجى برىزىد) ئىرە (ايكنجى كرىلا)
(مەھووبى) ئەمىشەۋ ئەۋپەرى شىۋەي لەخەۋ دىبى دەبى
بۇيە (ئەمىرۇ) (مەۋلەۋى) كەۋتۇتە ھالى ھەلۋەلا (۲)

(۱) بە بۇنى مەردنى مەدەۋمەۋ مەھووبى نەمىر بەم ھەلەستە دەي لاۋىنىتەۋ .

(۲) نىۋە بەيتى داۋىي : (أمرؤ مولوى كوتۇتە ھالى ھەلۋەلا) بە ئىملاي كۇن بە پىي پىتى ئەبجەد دەكاتە (۱۳۰۰) ى كۇچى ، بەرامبەر بە (۱۸۸۲ - ۱۸۸۳) ز ، كەمبۇۋى لە دىنيا دەرچونىتەي .

دو نامدی پەخشان

یەكەمیان بۆ :

فەرهاد میرزای قاجاری

دووهمیان بۆ :

مەلا محمد صالحی (فخرالعلما) .

نامری - کرم

ممولوی ثم نامدهی نووسیوه بو فراهامیرزای قاجاری (۱)، وه ثممش دهقی ثم نامدهیه :

(۱) ثم پیاهه بهکیکه له شازادهکانی ئیرانی و مامی " ناصر الدین " شای قاجاری بووه، دوو جار ناویهناو کراوه به والی و فرماندهی کوردستانی ئهردهلان، مهردوخ له تاریخی " کوردو کوردستان " هکهیدا به درژی له ژبانی ئهدهی، به مروقیکی ژیرو دانناوانای دها له قهلم، له ههمانکاتدا شاعیرو ئهدهب پیرهوه له زانسته ئایینی بهکاندا بهلاو بالاً بووه، رقی له دوو بووهو راست گوی زور خوش ویستوه، بهراتیهر به رهش و روت گهلی به بهزیی بووه، دانیشوانی سنه و دهویرهی رزگار کردوه له چنگی برسیتی وگرانی و له سبانهتی رازی بوون، بهروانه (بهرگی دووهی " تاریخی کوردو کوردستانی مهردوخ " .

ثم پیاهه عاشق و شهیدای شیعرو ئهدهی مولوی بووه، به شاعیری (بالاً خانهی چم) ناوی هیناوه، دوو جار له پهنای گهشتهکانی جوانپرو هورامان و مهروانیدا سهری لی ئهداو دیدهنیی تهکات. فراهامیرزا له سهر ریبازی شیعو له پهیرهوانی مهزههبی جعفری بووه، بهرامهر به ریبازهکی سهراسر خوبی به حق زانیوه، ویستویهتی له پهنای دادپهروهری و فرمان پهوایی بهکهیدا - له رنگای زانایان و مهلاپانهوه - مهزهههکی خوبی بهسپینی به سهر کوردهکانی ثم ناوچهیدهاو، به شیوهی " تهبشیر " بیخاته ناو میشکیانهوهو بیانکا به جعفری .

بو هینانهدیی ثم هیوایدی نامدهک ئههوسی بو مولوی و تیاپه ئهلی : " .. نیامی عهلی - صلوات الله علیه و سلامه - به دهقی ئایهتی قورئان و فرمودهی پیغمهر (درودی خوی له سهر) له ههموو یاوهرو یارانی پیغمهر گهیرهترو له لایهن حمزه تهوه (دهخ) به جی نشینی بهکم دانراوه، ثم راستی یش له سهردهمیکی تایبهتدا به هیزو زوری خیلایهتی و پهگنز پهستی یهوه کراوه به ژیرهوه ، له نیامیش له ترساو وه بو پههستی له خوین پشتن و ئاژاوه ژیر پهدهی " تهقیه " دا بی دهنگ بووه ... "

له ههمانکاتدا بو بتموکردنی راکهی به ناوی دیاری یهوه - به پیاونکی تایبهتدا - کتیبیکی بو دهنیری .

دانهری ثم کتیبه له سهر ریبازی سوننی و بهکیکه له پهیرهوانی شافیهی (پ - خ) - وهک له نامدهکی خودی مولوی یهوه، که بو " فخر العلماء " ی ناردهوه دهدهکهوی - به (سبط) ی " ابن الجوزی " بهناویانگه (واته کچهزای " ابن الجوزی ") . له پاش خویندنهوهی کتیبهکه له تهلفیهوه تا

وشه‌ی سوپاس

ئاواتم ئه‌وه بوو - به‌و شینوه‌یه‌ی دل‌ پی‌ خوشبێ و بگو نجی له گه‌ل شکره‌مه‌ندی ئه‌م زاتانه‌ی خواره‌ده‌دا که به‌ رووی گه‌ش و به‌ خه‌نده‌ی لێوه‌ه لایان لێ کردمه‌وه و ئاوێپان لێ دامه‌وه ، به‌رانبه‌ر به‌و پیاوه‌تی په‌ یان له گه‌ل مندا کردیان - که هه‌ر یه‌که‌یان به‌ چهند لاپه‌ریه‌ک له‌م دیوانه‌دا میژووی ژبان و جوامیژی یان بنووسم ، به‌لام به‌ داخوه له‌ توانامدا نه‌بوو ، به‌ راستی ده‌ریاره‌یان قه‌لم کو‌ل و زبان لاله :

- ۱- به‌ ریز کاک عومه‌ر حه‌مه‌ده‌لی رۆستم له‌ دینی چه‌رمه‌گا له‌ سلیمانی .
- ۲- به‌ ریز کاک سه‌ردار جاف کو‌ری داوود به‌گی جاف له‌ به‌غدا .
- ۳- به‌ ریز کاک فزاد شیخ حه‌سه‌ن له‌ سلیمانی .
- ۴- به‌ریز کاک عومه‌ر نووری حاجی حه‌مه‌سوور له‌ سلیمانی .
- ۵- کاک حه‌سه‌ین عوسمان مه‌عروف نیرگسه‌ جاری ،
- ۶- به‌ریز کاک فایده‌ق حاجی مه‌حه‌مه‌دی کو‌له‌ک له‌ سلیمانی .

ئەم بە پىزانەش بە دىوانى دەستنووس يارمەتى يان دام:

۱- بە پىز عدلى بەگى حسەين بەگى جاف كەشكۆلەكەي كىرىم بەگى فەتاح بەگى جافى دامى و لىنى بەهرەوەر بووم .

۲- بەپىز مەلا عدلى مەلا فەرەجى ھەلبەجەبى

۳- لە بە پىز كاك غەرب زوهر (ئەصل و پوخ) ەكەي پىرە مېز دم لى وەرگرت ،
زۆر ھانى دام بو بەردەوام بووم لە سەر تەواو كردنى ئەم دىوانە .

۴- شىخ ئەنوەرى شىخ صدىقى نىرگسەجارى دىوانەكەي مەلا فەتاحى "كاگرد لى" ى دامى .

(۵) - كاك رەئوف عوسمان مەرووف دەستنووسىكى نەجمەدىن مەلاى لا دانم .

۶- شاعىرى بە پىزمان ع ، ع ، شەونم دىوانىكى دەستنووسى مەلەبى دامى كە لە
سەرەتاي مى بەكاندا لە ھەورامى يەوە گۆرپو بو سۆزى .

۷- مەلا كىرىم مەريوانى دىوانىكى دەستنووسى كوئى دامى :

زەھىرى سوپاسەكەم بە نار ھىنانى خوشكە شوكرىە ھەمە ئەورە ھەمان كوئاي پى ئەھىنم ،
لە قولايى دل و ناخى ھەستەمە سوپاس و ستايشى بى پايانى ئەم خوشكە ئەكەم ،
بە رامەتى زىاد لە پىويست و ئەو فرمانانى كە خرابوونە ئەستۆبە ھەولنى داو خوئى
ئەندوكرەو بەپىرى لى بوردن و دل سۆزى يەوە تى كوئشاو رەنجى .. كىشا .

رهمزو هيمای پيته كان :

(م) : مهلا عبد الكرمی مدرس ، خوی گهروه بزمانی بهیلتی

(ف) : كهشكوله كهی خوالینخوشبوو مهلا فهتاحی ((كاگردهلی))

(ك) : كه شكوله كهی كهریم بهگی فهتاح بهگی جاف .

(ع) : مهلا عدلی مهلا فدره جی ههله بجهدی

(پ) : حاجی توفیق پیره میرد دیوانی (ئهصل و روح) .

(مهر) : مهلا كهریمی مهریوانی .

(بامو) : مهلا محه مهدی باموکی .

تی بینی :

(١) له دهره وهی عیراق هیچ كهس بوی نی یه ئهم كتیبه له چاپ بدارو بلاوی بکاتنوه .

(٢) به ده گمهن نهبی ئهم كتیبه ههلهی ئیملائی و فهننئی تییدا نی یه ، بویه جدد وهلی ههلهو راستم بو نه نه نووسی .

دیمه‌نیکى تری من و ئەم دیوانه

جاری پێشوو - وه‌ک زووتر باسکرا - بز چاپکردنی ئەم دیوانه
سەرکوتنم بەدی نەهینا، ئەو بوو بە رەغمی خواستی رۆژگاری چەپگەرد
سەر له‌ نوێ بز جاری دووهم تێی هەلچوو مەوه. بەلام ئەمجاره‌ی دوایین به
شیوه‌یه‌کی تری خه‌یال بز نه‌چوو ته‌گه‌ره‌و کۆسپم که‌وته به‌رده‌م؛ له‌ دواى
ته‌واو بوونی ته‌نزییدی دووهمین جاری - له‌ چاپخانه‌ی " معرفه " - ، دیم
قه‌باره‌ی دیوانه‌که‌ له‌ (٦٠٠) لاپه‌ره‌ تێپه‌ری، وه‌ ئەم‌ش دياره‌ له‌ توانای
بێده‌سه‌لاتیی ده‌ستکو رتیکى وه‌کو مندا نى به‌ چاپی بگه‌ینم ، له‌ به‌ر
ئەو ناچار بووم نزیکه‌ی (٢٠٠) لاپه‌ره‌یم لى کورت کرده‌وه، سا به‌لکو
له‌ هه‌ لیکى تردا ئەو لاپه‌ره‌ قرتاواو ئاوارانه‌ به‌شیک له‌ به‌رگی دووهمی پر
بکه‌نمه .

چاوه‌ روانی قاپینی میه‌ره‌بانى و به‌زه‌یی بی پایانی خواى گه‌وره‌ ته‌که‌م :-

ناو وړوك

نيوې په كښې په كښې هممو چامېدك . ل- ژ، بدیت (۱)

- ۷ - ۳۸ ۱- هموره كښې په رحمت پړوې سمای كښم
- ۹ - ۴۳ ۲- نډې گرد. موجودې چه تو گرت ماڼه !
- ۱۳ - ۴۴ ۳- باعيس وچورد چه ما ۵ تا ماڼې
- ۱۴ - ۴۸ ۴- نفس بدكردار ا بې دین و بد بدخت
- ۱۵ - ۵۲ ۵- دلّه! راگه كه ت خهیلې تاریكه ن
- ۱۲ - ۵۸ ۶- دلّه! وه ردهې نفس گونا ۵ ناو رده
- ۱۲ - ۶۲ ۷- دلّه! چند مستیت جلم بې نه سردا
- ۱۱ - ۶۶ ۸- دلّه تبخاله ت و ليو مویونون
- ۱۱ - ۷۰ ۹- بزم هام فمردان یار موزه ت كیش
- ۱۳ - ۷۷ ۱۰- پيشانيم هموس زانوش جازمن
- ۲۰ - ۷۸ ۱۱- وادهې سفیدی شكوفهې پیرین
- ۱۸ - ۸۴ ۱۲- وهې من، دیارن پدنجې تارمن
- ۱۴ - ۹۰ ۱۳- بینایی دیدم، تو وه سلامت
- ۱۶ - ۹۴ ۱۴- ته دریس و تقدیس تمجید بې دهنگه ن
- ۱۱ - ۱۱۰ ۱۵- خامهې سوراويز نه چای سیایی
- ۵ - ۱۰۴ ۱۶- شوورای عاشورا دیسان بزمش بست
- ۸ - ۱۰۶ ۱۷- نهې روشنیې چه م! تا كه ی؟ تشریف بمر
- ۹ - ۱۱۰ ۱۸- دووریت دیارن چند صاحب نیشن
- ۱۱ - ۱۱۴ ۱۹- مرگت دینو لول خنمان دیونان
- ۲۶ - ۱۱۸ ۲۰- دلّهې دل وه مهې مدیل لهیې كهیل!
- ۷ - ۱۲۶ ۲۱- نیمسال نموه هار چون خزان سرد
- ۶ - ۱۳۰ ۲۲- ندهای پدشویی حالات جسته م

- ۱۳ - ۱۳۲
- ۱۱ - ۱۳۶
- ۲۶ - ۱۴۰
- ۳۰ - ۱۴۸
- ۱۷ - ۱۵۶
- ۲۰ - ۱۶۲
- ۲۰ - ۱۶۸
- ۱۲ - ۱۷۴
- ۶ - ۱۷۸
- ۶ - ۱۸۰
- ۲۱ - ۱۸۲
- ۸ - ۱۸۸
- ۲۸ - ۱۹۲
- ۲۷ - ۲۰۲
- ۱۵ - ۲۱۰
- ۲۰ - ۲۱۴
- ۵ - ۲۲۰
- ۳۰ - ۲۲۲
- ۲۲ - ۲۳۰
- ۸ - ۲۳۸
- ۷ - ۲۴۲
- ۵ - ۲۴۴
- ۲۵ - ۲۴۶
- ۱۰ - ۲۵۲
- ۲۳- گوردالوودن دهور مزار لهیلی
- ۲۴- بمرزان هیلال تار وروان قسرادا
- ۲۵- پشینو وینمی وینم نیشتبیم خجل
- ۲۶- جبرگت لمت لمت بز چواشهی چدیگورد
- ۲۷- جه گیان سیر ووردهی جه تمن هراسان
- ۲۸- هرچینی ناکاو دهماخم تم بی
- ۲۹- نامهی نفتینت یهک بز باد ناورد
- ۳۰- دلّه! پرچینن پیشانیی شووقت
- ۳۱- ها! یاران بدرشین جه زید وهزمان
- ۳۲- دیدم نمونمام! نوتوول ساوا
- ۳۳- نسیم مدرهم "مابهین" یاران
- ۳۴- نامهکت یاوا کوزم کوتوه
- ۳۵- شمال! چمند جاران را تهی کردهنی
- ۳۶- هام سهران! تامان نمر منندن هوشم
- ۳۷- هوای زمستان خیمان بهتالهن
- ۳۸- نازیزا دیارهن وادهی لوامهن
- ۳۹- جیلوهی جهلای جام دلئی پر جهگورد
- ۴۰- شیخ دهولمنند بههرهی سرمدی
- ۴۱- وه خیلاقوهن یاران سرمدس!
- ۴۲- ویش غموینو نازیزا خمینت
- ۴۳- ناپینهی کامل! نازیزهکهی فرد
- ۴۴- یاوا پیم نامهی شیرین (ختام)هت
- ۴۵- چرخه! یه تونی تهی مدیله کردی
- ۴۶- دهلیل وادهی سمر سوراوهکم!

۱. - ۲۵۶ ۴۷- یاشیخ همپرگاوان مه‌یله‌کمی له‌یللی
۱. - ۲۶. ۴۸- غمانای بدهشت پیشانیی نووری
- ۱۳ - ۲۶۴ ۴۹- جه من تا دووری ئمر سدا فرسه‌نگ بز
- ۸ - ۲۶۸ ۵۰- ها! تمن ئه‌ئودای زینده‌گانییش کرد
- ۷ - ۲۷۲ ۵۱- ناوهری وه دل: ماوه‌روون نهدل
- ۲۱ - ۲۷۴ ۵۲- پای شادیم دیسان مازان گستهوه
- ۷ - ۲۸. ۵۳- رۆشنیی دیدم سه‌رمایه‌ی ژینم!
- ۳۴ - ۲۸۲ ۵۴- سردار زومره‌ی مصیبه‌ت کیشان!
- ۲۷ - ۲۹۲ ۵۵- لوای بینایی دیده‌ی ده‌رویشان
- ۱۵ - ۳۳. ۵۶- ماتمی و هار؟ بی شوقی و نه‌وگول؟
- ۲۹ - ۳. ۶ ۵۷- هانا ها ویدرد، هانا ها ویدرد
- ۱۴ - ۳۱۶ ۵۸- به‌تیه‌ی کارخانه‌ی وه‌ستای به‌غدای
- ۹ - ۳۲۲ ۵۹- نه‌تیجه‌ی پاکان نه‌نتیجه‌ی پاکان
- ۲۱ - ۳۲۶ ۶۰- روی فکر به‌ختی سیای ویم مه‌کرد
- ۱۷ - ۳۳۲ ۶۱- نه‌تیجه‌ی پاک دین شیخ سازانی
- ۹ - ۳۳۸ ۶۲- لوقمه‌کمی ماسار قوول ده‌ریای مه‌یل
- ۱۱ - ۳۴۲ ۶۳- بولبول گولشمن بی نام و نه‌نگی
- ۱۸ - ۴۴۶ ۶۴- سه‌رشار سه‌هبای به‌زم مونا‌جات
- ۱۹ - ۳۵۶ ۶۵- کام سارا سدا ره‌نگ نوور پیدا وه‌شته‌ن
- ۱۱ - ۳۶۲ ۶۶- پوی خه‌یاتمی فمرد بزعه‌ نیه‌رینت
- ۵ - ۳۶۶ ۶۷- ئه‌یاز هامه‌راز نالو ئاخ و دوود
- ۵ - ۳۶۸ ۶۸- چیش واچز مه‌عدووم خسته‌می مه‌هجووری؟
- ۵ - ۳۶۸ ۶۹- جه دووریت ده‌روون مه‌وج ده‌ریای هوون

- ۱۱ - ۳۷.
- ۷ - ۳۷۴
- ۱۰ - ۳۷۸
- ۶ - ۳۸۲
- ۱۷ - ۳۸۶
- ۲۱ - ۳۹۲
- ۶ - ۴۰۰
- ۳ - ۴۰۱
- ۷ - ۴۰۲
- ۷ - ۴۰۳
- ۴۰۴
- ۴۱۷
- ۴۳۵
- ۴۳۷
۷. - موباره‌کت بۆ بەزم نمو وه‌خه‌یر
- ۷۱- چون چیه‌ره‌ی خه‌یاڵ پوخسارکە‌ی وێش
- ۷۲- دهرد وه‌بان دهرد زامان کاری
- ۷۳- پەشێوی وه‌ نەزم لولوی ئه‌سڕین دا
- ۷۴- خالۆی سه‌ر ده‌فته‌ر نازک خه‌یاڵان!
- ۷۵- خالۆکە‌ی گیانی .. خالۆکە‌ی گیانی!
- ۷۶- به‌رزێی خال و مه‌یل به‌ گولان ره‌ شته
- ۷۷- ئای بۆ دڵسۆزی وه‌ک من بسۆزی
- ۷۸- آسمان گر خون به‌بارد بر وفات "مولوی"
- ۷۹- ده‌وری هه‌رچاوه‌یکه‌ی ئه‌مه‌رێز داوه‌ سه‌د فوجی به‌لا
- ۸۰ - نامه‌ی یه‌ که‌م
- ۸۱ - نامه‌ی دوو وه‌م
- ۸۲ - وشه‌ی سوپاس
- ۸۳ - ره‌مه‌زو هه‌یمای په‌ته‌کان

رقم الابداع في دار الكتب والوثائق
بيغداد ٢٠٢٠ لسنة ١٩٩٠

نرخى (شہ ش) دینارہ

چاپخانہ ی۔ منیر۔ به غدا

